

Av Lars Aarønæs

Slottets særnormer er lette å se. Et eksempel er måten Slottet skriver kongelige persontitler på. Rettskrivningsnormen sier at slike titler skrives med små bokstaver i omtale. NTB sier det samme. To store medier velger likevel å skrive Kongen, Dronningen og Kronprinsen, nemlig VG og Se og Hør. Aftenposten vakler mellom stor og liten forbokstav.

Unntakene fra regelen er Kongen og Kronprinsregenten i statsråd, altså når de to er å betrakte som institusjoner. Ellers er det kong Harald, kronprins Haakon, eller kongen og kronprinsen. Det samme gjelder dronning Sonja, kronprinsesse Mette-Marit, prinser og prinsesser.

Slik skriver Slottet

Hva er språknormene på Slottet? Hva skriver de kongelige på egen hånd? Hva overlater de til taleskriverne? Hvor mye tekst produseres hvert år? Jussekspertene er ikke enige om hvilke regler Slottet generelt er bundet av, men helt sikkert er det at Slottet ikke alltid følger de offisielle rettskrivningsreglene.

Det springende punktet

Trenger Slottet egentlig å følge reglene? Er Det kongelige hoff et forvaltningsorgan som følgelig må underordne seg mållov og rettskrivningsnormer? Eller er det en del av den private kongelige sfære? Vi har spurt tre jussprofessorer ved to universiteter: Eivind Smith, Erik Boe og Jan Fridthjof Bernt. Av dem har vi fått vite at det hersker en juridisk usikkerhet her. Professorenes meninger er delte. Grunnloven fastslår at kongen har en personlig rettsstilling ulik alle andres. Det er for eksempel ingen som har rett til innsyn i taleskrivingen hans. Både Slottet og flere andre kongelige eiendommer tilhører staten. Smith påpeker at det finnes en «slottsforvaltning», og den ligger nærmere alminnelig forvaltningsrett enn kongehusets øvrige virksomhet. Men grensene kan lett bli uklare. Boe påpeker at Slottet ikke er en del av norsk forvaltning. Kongen, i egenskap av leder av statsrådet, er det. Slottet er ikke sekretariat for Kongen i statsråd, men for kongens gjøremål som monark. Bernt mener at driften av Slottet og de interne forholdene der etter alt å dømme må sees på som kongens privatsfære.

Men utadvendt virksomhet fra kongen eller kongehuset, som

taler og andre offisielle funksjoner, mener han er forvaltningsvirksomhet. Så der står vi. Spørsmålet om lovenes anvendelse på kongehuset må tolkes, og tolkningene er uklare.

Slik målloven tolkes i dag, har ikke Slottet plikt til å bruke begge målformene, opplyser tilsynstjenesten i Språkrådet.

Språkføring

Siden kong Harald holder svært mange taler, kan vi regne med at det hovedsakelig er andre som skriver det han framfører offentlig. Under signingsferden i 1991 holdt kongen fire taler hver dag. I et «normalår» som i fjor besøkte han 55 kommuner. På de offisielle utenlandsreisene i 2009 hadde han også atskillig taletid. Vi har fått vite at han leser nøye gjennom de manuskriptene han får, og at han bruker rødpennen lite.

Språkfølelsen er det som regel lite å si på når de kongelige ytrer seg.

– Jeg noterte en liten pussighet da jeg reiste med kong Olav på signingsferden for femti år siden. Det var en nyansse i hilsningstalene. I byene sa han at han var «glad for denne anledningen». På landsbygda var han «glad for dette høvet». Kong Olav la ofte manu-

Bli med i diskusjonen!

Arbeidet med å revidere nynorskrettskrivinga er i gang, og nemnda trenger hjelp til å komme fram til den mest brukervennlige måten å skrive nynorsk på.

– Siden alle i statsforvaltninga skal kunne bruke begge målformer i arbeidet, er vi spesielt interessert i innspill fra statsansatte om hva som skal til for å gjøre det lettere å skrive korrekt nynorsk, sier nemndleder Grete Riise.

Du kan følge prosessen på Språkrådets nettsider, og i diskusjonsforumet *Nynorsk 2011* på www.nynorsk2011.org kan du skrive innlegg og kommentarer. Her publiseres også de foreløpige nemndvedtakene fortløpende, slik at du kan komme med reaksjoner undervegs.

Nemndleder Grete Riise inviterer deg til nettdiskusjon.

Illustrasjon: Oddmund Mikkelsen

til side 2 →

Språkrådet

www.spraakradet.no
www.sprakradet.no

- Aktuelt
- Ordbøker
- Råd om språk
- Fakta om norsk
- Lov og rett
- Leik og lær
- Andre språksider

Vet du om et prisverdig språktiltak i staten?

Statens klarspråkpris går til et statsorgan som gjør en ekstraordinær innsats for å bruke et klart, godt og forståelig språk i sine tekster til publikum. Den er et av tiltakene i prosjektet «Klart språk i staten», som finansieres av Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet. Prisen skal deles ut av fornyingsministeren til høsten, og nå er det tid for å sende inn forslag til kandidater.

Vet du om noen som fortjener prisen? Send forslaget ditt til klarsprak@sprakradet.no.

Språkstatus

Språkrådet har i år lagt fram rapporten *Språkstatus 2010*. Rapporten viser blant annet

- at seks av ti bedriftsledere mener at bare norsk bør brukes i markedsføring
- at populærmusikk med norsk tekst har fått høyere status
- at nordmenn er positive til normering av skriftspråket
- at norsk er brukt i én av ti doktorgradsavhandlinger
- at bare ett av fire statsorganer oppfyller kravene i målloven på en god måte

Rapporten kan du laste ned fra Språkrådets nettsider.

→ Slik skriver Slottet ... fra side 1

skriptet til side og talte fritt. Det ble de beste talene, sier Annemor Møst, som skrev om de kongelige for VG i en årrekke.

For ti år siden analyserte retoriker og kommunikasjonsrådgiver Kjell Terje Ringdal rundt hundre kongetaler holdt på ulike arrangementer.

– Jeg kaller dem broåpningstaler. De er en balansekunst. Taleskriveren har øyensynlig en drøm om et samfunn uten tær, slik at det blir umulig å trække på noen av dem. Her er det påfallende begeistring for «ingeniørkunsten» og like påfallende fravær av kultur, av referanser til dikt, åndsliv eller filosofi. Dette forsøkes igjen oppveid med en voldsom entusiasme for norsk natur, sier han.

Møst er uenig:

– Særlig dronningen er flink til å vise til åndsliv og dikt, og det er ingen tvil om at hun kjenner sin litteratur.

De tre store

Tre slottsproduserte taler går igjen hvert år: nyttårstalen, bordtalen under stortingsmidtdagen på Slottet og talen til Skiforeningen. Kongen leser også opp trontalen på Stortinget. Denne talen er regjeringens ord, ikke kongens.

Nyttårstalen er kanskje den viktigste talen kongen holder, og den har desidert flest lyttere. Nettopp derfor er den talen også en stor utfordring. Kongen skal framføre lovord og tankevekkere, og mange temaer må kvitteres ut.

I bordtalen til de folkevalgte kan kongen være mer humoristisk. En ny tradisjon er at mediene bringer muntre smakebiter fra den.

Skiforeningstalen er en gammel tradisjon, og denne talen publiseres ikke.

Kongebedriften

Kongehuset produserer mye tekst hver dag. Slik sett fungerer Slottet som en hvilken som helst moderne norsk bedrift. De siste fem årene har Slottet utgitt en egen årsberetning. Her blir det satt av plass til å forklare hvermannsen vanskelige ord som civilliste (Stortingets bevilgninger til drift og investeringer), taffelbetjent (en som sjekker bord og glass) og Høytidelig Audiens (det skrives slik, og det betegner en mottakelse for nye ambassadører).

I et halvt år har vi prøvd å få svar fra Det kongelige hoffs informasjonsavdeling om språknormene ved Slottet – uten å lykkes. Kommunikasjonssjef Marianne Hagen svarte slik: «Vi kan dessverre ikke imøtekomme din henvendelse.» På spørsmålet om hvorfor svarer hun: «Vi pleier ikke å begrunne.» Denne artikkelen er derfor basert på det vi har greid å finne fram til uten slottshjelp.

Slott

Da Peter den store i 1702 hadde erobret svenskenes festning og by Nöteborg, omdøpte han den til *Schlüsselburg*. *Schlüssel* betyr 'nøkkel', og *burg* betyr 'borg, festning, by'. Det nye bynavnet skulle markere at her lå nøkkelen til Østersjøen, som russerne til da ikke hadde hatt tilgang til.

Schlüssel heter på nederlandsk *sleutel*. Til en nøkkel er det gjerne en lås, og det ordet heter *slot* på nederlandsk, *Schloss* på tysk. Men både *Schloss* og *slot* betyr 'slot' også.

Vårt ord *slott* er et lån fra nedertysk *slot*, som betyr 'lås, lenke, befestet sted, slott'. «Oprindelig er altså slot 'et tillukket sted'; den nuværende betydning er udgaaet fra 'befæstet sted, borg' [...]», står det i Falk og Torps *Etymologisk ordbog* fra 1903–1906.

Riktige titlar på norske kongelege

Kongen og dronninga

Tiltale

Nynorsk: Dykkar Majestet(ar)
Bokmål: Deres Majestet(er)
Målformnøytralt: Herre Konge / Høge Dronning

Omtale

Nynorsk: kongen og dronninga, kong Harald og dronning Sonja, Hans Majestet Kongen og Hennar Majestet Dronninga eller Hans Majestet Kong Harald og Hennar Majestet Dronning Sonja
Bokmål: kongen og dronningen/dronninga, kong Harald og dronning Sonja, Hans Majestet Kongen og Hennes Majestet Dronningen/Dronninga eller Hans Majestet Kong Harald og Hennes Majestet Dronning Sonja

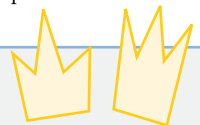
Kronprinsparet og arveprinsessa

Tiltale

Nynorsk: Høgvørde Kronprins/Kronprinsesse/Prinsesse
Samlenemning: Høgvørde/Vørde/Høge Kongelege
Bokmål: Deres Kongelige Høyhet(er)

Omtale

Nynorsk: kronprinsen og (kron)prinsessa, Den Høgvørde Kronprinsen/Kronprinsessa/Prinsessa
Samlenemning: Dei Høgvørde Kongelege
Bokmål: kronprinsen og (kron)prinsessa/(kron)prinsessen, Hans/Hennes Kongelige Høyhet
Samlenemning: De Kongelige Høyheter

Førstehjelp til stillingslysingar på nynorsk

Til høgre står eit tenkt døme på ei stillingslysing på nynorsk. Vonleg kan lysinga og merknadene nedanfor vere til nytte.

Viktige valfrie ord og former:

løn/lønn; ynskje/ønskje; fyrst/først; røynsle/erfaring; handsaming/behandling; naudsynt/nødvendig
gje-gjev-gav-har gjeve (i så fall: rådgjevar) eller gi-gir-gav-har gitt (i så fall: rådgivar)

Bøying av viktige ord

arbeider-arbeidde, knyter-knytte, leier-leidde, løn(n)er-lønste, søker-søkte, ynskjer-ynskje, merkjer-merkte (merk: *merkar-merka* tyder 'leggje merke til')

området – fleire område – alle områda

lokalet – fleire lokale – alle lokala

Ord på *-nad* går slik: søknader-søknadene

Ymse attergangarar

① Skriv heller *frøavdelinga, strategiseksjonen* enn *avdeling frø, seksjon strategi*.

② Skriv heller *politikk overfor* enn *politikk forhold til*.

③ *Stillinga omfattar* er greitt, men kan varierast. Skriv heller *rådgjevaren skal arbeide med* enn *stillinga vil ha oppgåver knytt til*.

Skriv heller *daglege gjeremål i seksjonen* enn *løpande gjennomføring og oppfølging innanfor seksjonens ansvarsområde*.

④ Skriv heller *er, har, kan vere* enn *vil vere, vil ha, vil kunne vere*.

⑤ Skriv heller *mykje av* enn *ein vesentleg del av*.

⑥ Skriv heller *ei eining med* enn *ei eining bestående av*.

⑦ Skriv heller *medrekna, som omfattar, mellom* *anna, og* enn *herunder*.

Skriv heller *og, dessutan, i tillegg til, attåt* enn *samt*.

⑧ Skriv heller *vi/stillinga krev, søkjaren må* enn *det krevst*.

⑨ Skriv heller *fleire opplysningar får/finn du på* enn *for meir/fleire opplysningar sjå*.

Alternativ formulering ⑫

Eit stuttare alternativ er: *Staten legg vekt på mangfald. Vi oppmodar difor alle som er kvalifiserte, om å søkje stillinga utan omsyn til kjønn, alder, funksjonshemming eller kulturell bakgrunn.*

Genitiv ⑧ ⑬

Skriv gjerne slik: *seksjonens hovudoppgåver* → *hovudoppgåvene til seksjonen; seksjonens arbeid* → *arbeidet i seksjonen*.

Passiv

Skriv heller *du må rekne med* enn *det må påreknast*. Likeins: *det bes dokumentert* → *vi*

Rådgjevar i Konglekollen, frøavdelinga, strategiseksjonen ①

Konglekollen har hovudansvaret for dei fleste fagområde knytte til skogfrø og samfunn og for samordning av statens politikk overfor ② dei ymse konglegruppene. Vi har om lag 1000 tilsette og held til i trivelege lokale på kvisten hos Statskog.

Vi har ei ledig stilling som rådgjevar i strategiseksjonen. Tilsetjing snarast råd.

Arbeidsoppgåver

Rådgjevaren skal arbeide med breie frøpolitiske emne. Ei viktig oppgåve er ④ å analysere frøing i natur og samfunn, men rådgjevaren har òg ansvar for daglege gjeremål i seksjonen ③. Mykje av ⑤ arbeidsdagen går med til støvsuging. Rådgjevaren kjem inn i ei nyskipa eining med ⑥ ti trenevar i eit velorganisert konglomerat. Eininga har ansvar for vêt og vind, billepolitikk og ⑦ sprøytemiddelarbeid.

Kvalifikasjonar

Søkjaren må ha høgare utdanning innan naturfag eller samfunnsfag. Stillinga krev ⑧ brei røynsle med utgreiingsarbeid og kunnskap om offentleg forvaltning. Relevant praksis og kjennskap til konglehuset er ein føremøn, men strategisk sans og dokumentert frøkunnskap kan vege opp for skort på slik røynsle.

Personlege eigenskapar ⑨

Søkjaren må vere tale- og skrivefør og meistre begge målformer. Han eller ho må kunne tenkje ⑩ analytisk og handle strategisk. Vi legg òg vekt på samarbeidsevne, målmedvit og vilje til å gå i frø og på nåler.

Vi tilbyr

- heiltidsstilling
- gull og grønne skogar
- hardbarka og forstokka kollegaer
- konglete arbeidsveg
- interessante oppgåver
- høve til bustadlån i Statens fuglekasse

Ymse arbeidsvilkår

Rådgjevaren må vere til svars òg utanom vanleg arbeidstid og må rekne med mykje reising og konglessdeltaking. Fleire opplysningar finn du på www.kongler.no. ⑪

Generelle opplysningar

Den statlege arbeidsstyrken skal spegle mangfaldet i folket. Difor vil vi ha mest mogleg jamvekt mellom menn og kvinner og mellom eldre og yngre. Vi ønskjer òg å rekruttere personar med innvandrarbakgrunn. ⑫

Konglekollen er ei IA-verksemd. Arbeidsvilkåra blir tilrettelagde for personar med nedsett funksjonsevne.

Lønsspenn: kr 344 200–518 200.

Søknad

Send søknad ⑬ saman med attestar og vitnemål gjennom www.jobb.dep innan 16. juni 2010.

bed søkjaren dokumentere. Hugs hjelpeverb for s-passiv: «søknaden skal sendast».

Substantivsjuke ⑩

Skriv heller *ein rådgjevar må kunne tenkje strategisk* enn *ved ev. ansettelse som rådgiver kreves evne til strategisk tenkning*. Likeins til dømes: *siden opprettelsen av enheten* → *sidan eininga vart skipa; det kreves kjennskap til* → *NN må kjenne/kunne*.

Flosklar ⑨

I stillingslysingar går det lett inflasjon i *fokus og sentrale (viktige) utfordringar* (ofte: *oppgåver, problem*), *problemstillingar* (ofte: *problem, spørsmål, emne og prosessar*). Men *utgreiingsprega prosessar* er oftast beint fram *utgreiing*.

Vi bruker ikkje lenger stutte ord som *gjerd, lag* eller *hått* om «personlege eigenskapar og

veremåte». Men vi treng ikkje vere så omstendelege for det. Nedanfor har vi sett opp ein moderne «eigenskapspotpurri» og eit «gammaldags» alternativ til inspirasjon:

Det kreves god skriftlig og muntlig framstillingssevne samt gode kommunikative ferdigheter. Analytisk evne og faglig engasjement er av avgjørende betydning. Videre vektlegges en løsningsorientert innstilling, evne til initiativ samt evne til å arbeide både selvstendig og i team. Godt humor og positiv innstilling er andre ønskelige egenskaper.

→ *Søkjaren må vere tale- og skrivefør og lydhør. Vi søker ein skarpskodd, tiltaksam og ihuga fagperson som likar å finne løysingar. Han eller ho må vere godlynt og arbeide godt så vel i lag som åleine.* ⑨

SPRÅKTIPS

SPRÅKEGGET

Bidrag til denne spalten er verpet av skrivende mennesker i stat og presse. Dagens eksempel er hentet fra Dagbladet.

Som en krone i juvelen skal det bygges en takterrasse for statsministerfamilien.

Kanskje kommer kongen med sine kronjuveler også? Det hadde vært i-en over prikken!

DIKTET

Velsigna denne dag når lufta skin og mild vind rører blomeeng og lin; til rosa ropar nattergalen or:
«No er det tida til å drikka vin!»

Omar Khayyam (1048–1122), gjendikta frå persisk av Johannes Gjerdåker.

T og te

Det vesle kjøkkenet som mange hybler og arbeidsplasser er utstyrt med, er så lite at det ikke egner seg for omfattende matlagning, og det kalles tekjøkken, ikke T-kjøkken. En kortermet trøye med fasong som minner om en T, heter selvsagt T-skjorte, ikke teskjorte. Et T-kryss er et veikryss formet som en T.

Hummer og kanel – misforståtte uttrykk

Hytt og pine

«Hytt og pine» er en sammenblanding av to uttrykk. Egentlig heter det «hytt og vær». Hvis du svarer i hytt og vær, svarer du på måfå, ut i det blå. På et eller annet tidspunkt er uttrykket blitt blandet sammen med «død og pine», et eldre kraftuttrykk som ikke brukes så ofte lenger.

FOR MÅLTROSTAR

Vi sest!

I offisiell rettskriving er «sest» den korrekte presensforma av «å sjåast». Dei aller fleste skriv likevel «Vi sjåast». I nynorskrettskrivinga bøyer me verb på *-st* slik me bøyer det tilsvarande verbet utan *-st* (om det finst noko). Døme:

infinitiv	presens
møte	møter
møtast	møtest
sjå	ser
sjåast	sest

Me skriv altså ikkje «me sjåast» og «me møtast» i presens fordi me heller ikkje skriv «me sjåar» og «me møtar».

Eit internettsøk viser at «vi/me sest» med 60 treff vert grundig banka av «vi/me sjåast» med 13 330 treff. Dette seier sitt, så kanskje det er betre å ty til andre verb, som *talast/snakkast* eller *møtast*.

Nye ord

Forrige nummers utfordring utløste en strøm av skjellsord. Det er tydelig at kollegaen som sikrer seg den siste kaffesupen (eller etterlater seg en innkokt dråpe for syns skyld) og lar være å sette på ny, setter byråkratsinn i kok. Noen har allerede navngitt (super)egoisten i sin internsjargong. Her er det bare å velge og vrake:

bunnslammen, buskskvetten, bønnslampen, dråpsmannen, kaffegoisten, kaffekladden, kaffelat(t)en, kaffeslabbedasken, slanteslasken, slantsluntrer'n, slantsmyger'n, slumpeslampen, tåralfalken, unnaslantrer'n

Vi liker alle, særlig det sistnevnte. Dessuten finnes et fiks ferdig ord i tradisjonelt bergensmål, nemlig *slantedant* ('slabbedask').

Neste lekse: Et ord for følelsen man får når det tekniske svikter på det verst tenkelige tidspunkt, gjerne foran en stor og utålmodig møtemobb. Sett gjerne navn på selve situasjonen også.

FOR BOKFINKER

Fornekte og benekte

Å *fornekte* er ikke det samme som å *benekte*. Hvis man benekter noe, nekter man for det eller bestrider gyldigheten av det: «Hun benekter at hun har gjort det.» «Denne påstanden kan jeg hverken bekrefte eller benekte.»

Hvis man fornekter noe, vil man ikke vedkjenne seg det, eller man tar avstand fra det: «Peter fornekter Jesus.» Et aviseksempel på feil bruk: «David Irving satt i fengsel i Østerrike for å ha fornekter Holocaust.» Han hadde vel snarere benektet Holocaust, dvs. nektet for at Holocaust hadde funnet sted.

Husk at Bokmålsordboka og Nynorskordboka ligger på nettet! Du kan søke i dem fra Språkrådets nettsider.

STATSPRÅK

Bladet for godt språk i staten

Adresse:

Språkrådet
Postboks 8107 Dep
0032 OSLO

Telefon til Språkrådet og Statsspråk:

22 54 19 50

Redaktør:

Torunn Reksten
torunn.reksten@sprakradet.no

Abonnement og adresseendring:

bestilling@sprakradet.no

Utforming:

Marit Heggenhougen | cmykdesign.no
Trykk: NR 1 Arktrykk

Opplag: 18 500

Redaksjonen avslutta 06.05.2010

ISSN 0805-164X